



LUKUKESKUS
LÄSCENTRUM

LUKUKESKUKSEN TOIMINTAKERTOMUS 2021

LUKUKESKUS
Linnunlauluntie 7, 00530 Helsinki

Sisällysluettelo

1. Toiminnanjohtajan katsaus – uusia toimintatapoja ja vaikuttajaviestintää	2
2. Viestintä	3
3. Verksamhet på svenska	4
4. Kansainvälinen yhteistyö	4
5. Kirjailijavierailut	5
5a. Kirjailijavierailujen kehitystyö	6
5b. Kirjailijavierailuyhteistyö	
5.1. Kirja eläväksi	
5.2. En författare till varje skolan	
6. Lukemisen edistäminen	8
6.1. Lukulahja lapselle ja Lue lapselle	9
6.2. Lukuviikko	9
6.3. Prata bok	10
6.4. Monikielinen lukutaito	11
6.5. Sanat haltuun	11
7. Julkaisut	12
7.1. Kiiltomato.net – Lysmasken: Kirjallisuuskritiikin verkkolehti	12
7.2. Lukufiilis tavoitti entistä enemmän nuoria	13
8. Hallinto ja talous	14
8a. Talous	15

1. Toiminnanjohtajan katsaus – uusia toimintatapoja ja vaikuttajaviestintää

Vuonna 2021 oli aika ottaa käyttöön uusia toimintatapoja ja kehittää seuraavia. Vuosi toi eteen monia haasteita mutta myös paljon mahdollisuuksia. Jotkut pitkään suunnitteilla olleet hankkeet jäivät odottamaan parempia aikoja ja joihinkin poikkeuksellinen aika toi uusia näkökulmia. Vuosi oli haastava myös taloudellisesti, koska OKM:n toiminta-avustusta leikattiin 6% ja tulot kirjailijavierailujen palvelumaksuista jäivät odotettua pienemmäksi.

Korona-kriisi oli pakottanut jo edellisenä vuonna käyttämään erilaisia toimintatapoja varsinkin kirjailijavierailutoiminnassa - virtuaaliset kirjailijavierailut tulivat osaksi arkipäivää ja niiden määrä ylitti lähivierailujen määrän. Virtuaalivierailujen laadukas tarjonta vaikutti merkittävästä työtapoihin ja resurssien käyttöön. Vuoden kuluessa löydettiin tarkoituksenmukaiset keinot palvella vierailujen tilaajia mahdollisimman hyvin pitäen samalla huolta omien resurssien riittävydestä.

Vuoden toimintaa leimasi poikkeuksellisen aktiivinen vaikuttamistyö sekä koko kulttuurikentän puolesta että Lukukeskuksen oman toiminnan turvaamiseksi. Vaikuttamistyö onnistui hyvin ottaen huomioon lopputuloksen. Kulttuuribudjetista ei leikattu ja Lukukeskuksen rahoitus oli siltä osin turvattu. Valtioneuvoston päätös kulttuuribudjetin siirtämisestä veikkausvoittovaroista osaksi valtion budjettia oli askel eteenpäin tulevaisuuden rahoituksen vakauttamiseksi.

Lukukeskuksen näkyvyys nousi moninkertaiseksi varsinkin sosiaalisessa mediassa. Tämän selittää osaltaan lukutaitokeskustelun lisääntyminen ylipäättensä mutta suurelta osin viestinnän suunnitelmallisuus. Lukukeskuksen vahvuus on viime vuosina ollut tehokas viestintä ja vuosien pitkäjänteinen työ sen hyväksi näkyi viime vuonna erityisen selvästi. Voidaan myös arvailla, että lukutaitokeskustelun lisääntyminen on osittain Lukukeskuksen viestinnän ansiota.

Lukulahja lapselle -ohjelma sai eduskunnan päätöksellä jatkorahoituksen vuodeksi 2022. Lukulahja lapselle -ohjelma vahvisti Lukukeskuksen ja Suomen lukutaitotyön asemaa myös kansainvälisissä verkostoissa. Lukulahja lapselle -ohjelman vaikuttavuusselvitys tuotti paljon tietoa perheiden lukemisesta ja edesauttoi vaikuttamistyötä. Selvityksestä saimme suuntaviivoja toiminnalle tulevaisuudessa. Ohjelma sisältyi Kansallisen lukutaitostrategian toimenpide-ehdotuksiin.

Toiminnanjohtajan huomio oli vuonna 2021 Lukukeskuksen toiminnan lisäksi keskittynyt vahvasti koko Suomen lukutaitotyön edistämiseen. Toiminnanjohtaja oli Kansallisen lukutaitostrategian projektiryhmän puheenjohtajana osavastuussa strategiatyön etenemisestä. Samalla myös Lukukeskuksen näkemykset tulivat vahvasti esille. Lukutaitostrategian ja sen tuottamien verkostojen ansiosta Lukukeskuksen työn arvostus kasvaa entisestään.

Pandemian pitkittyminen oli haastava työn johtamisen kannalta ja aiheutti ylimääräisiä paineita henkilökunnalle. Jatkuva etätyöskentely ja toimintaympäristön muutokset vaativat joustavuutta ja itseohjautuvuutta ja kaikkien jaksaminen oli aika ajoin koetuksella. Olen todella ylpeä meistä kaikista, että poikkeuksellisista olosuhteista huolimatta saimme paljon merkittäviä asioita aikaiseksi. Olemme nyt entistä vahvempia!

Ilmi Villacís, toiminnanjohtaja

2. Viestintä

Media ja some lukuina

Vuonna 2021 viestinnässä korostuivat vaikuttamisen ja toiminnan vaikuttavuudesta kertomisen teemat. Lukukeskuksen näkyvyys mediassa oli merkittävästi laajempaa kuin aikaisemmin. Tämä näkyy sekä viestinnän mittareissa että uusissa entistä laajemmista viestintäteemoissa ja -kumppaneissa.

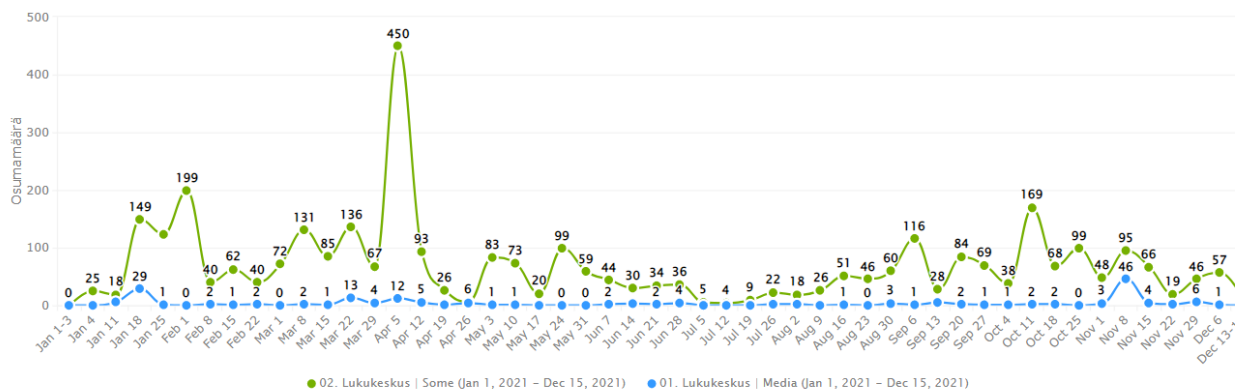
Viestinnän avainluvut

Mediapalvelun seurannan mukaan lukeminen ja lukutaito näkyi vuonna 2021 mediassa 6 % enemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2021 mediassa julkaistiin 180 juttua, joissa Lukukeskus oli esillä. Määrä on kolminkertainen verrattuna vuoteen 2020.

Myös Lukukeskuksen sosiaalisen median näkyvyys oli voimakkaassa kasvussa. Lukukeskus jakoi itse aktiivisesti tietoa toiminnastaan, mutta otti myös laajasti kantaa kulttuurialan yhteisiin teemoihin. Tämä kymmenkertaisti Lukukeskuksen sosiaalisen median näkyvyyden verrattuna vuoteen 2020. Lukukeskus mainittiin vuoden aikana sosiaalisessa mediassa 3340 kertaa (vuonna 2020: 360). Eri sosiaalisessa median kanavissa Lukukeskuksella oli seuraajia 11 500 henkilöä (vuonna 2020: 9800).

Lukutaidon ja lukemisen uutisointi näkyi erityisesti Lukuviikolla, jota vietettiin huhtikuussa. Kampanjaviikon aihetunnisteet #lukuviikko ja #lukuviikko2021 tavoittivat somessa 1,8 miljoonaa.

Lukukeskuksen sivuilla vuonna 2021 vieraili 50 000 kävijää (vuonna 2020: 49 000).



Viestinnän teemat

Tammikuussa Lukukeskus toimi viestintäkumppanina Greenpeacen ja Helmet-kirjastojen järjestämässä Ilmastolukupiireissä. Keväällä 2021 järjestettiin sarja innostavia ilmastolukupiirejä kirjastoissa ja verkossa.

Tammikuussa keskusteluun nousivat myös television vähenevät kulttuuriohjelmat. Lukukeskus otti kantaa kirjallisuushjelmien puolesta toiminnanjohtajan kirjoittamalla mielipidekirjoituksella Helsingin Sanomiin ja keskustelu kävi aktiivisena sosiaalisessa mediassa. Helmikuun alussa julkaistiin kirjallisuusjärjestöjen yhteinen vetoomus Yleisradion kirjallisuushjelmien turvaamiseksi. Yhteisellä vetoomuksella Lukukeskuksenkin näkyvyys moninkertaistui.

Tammikuussa julkistettiin myös kansallisen lukutaitostrategian laatimiseksi kokoonkutsuttu työryhmä, jonka puheenjohtajana aloitti toiminnanjohtaja Ilmi Villacis. Lukutaitostrategian tavoitteista ja tarpeesta tiedotettiin laajasti sosiaalisessa mediassa ja etenkin strategiatyön tueksi järjestetyt seminaarit saivat paljon näkyvyyttä.

Huhtikuussa 2021 järjestettyjen kuntavaalien alla Lukukeskus muistutti lukutaidon elinikäisestä merkityksestä. Lukukeskuksen kuntavaaliteemat olivat ”tieto varhaislukemisen tärkeydestä kuuluu kaikille”, ”lukutaitotyö vaatii pitkäjänteisiä ja konkreettisia toimia” sekä ”kuntien tuettava myös aikuisten lukutaitoa”.

Kuntavaaleissa vedottiin myös kulttuurialan rahoituksen turvaamisen puolesta. Veikkausvoittovarojen vähenemisen pelättiin vähentävän taiteen rahoitusta jopa 17.5 miljoonaa euroa ja sitä seuraavana jopa 23 miljoonaa euroa. Leikkausten uskottiin osuvan kovimmin juuri järjestökenttään ja vapaisiin taiteisiin. Aktiivisella viestinnällä ja konkreettiset vaikutukset ja seuraukset esiin nostamalla leikkaukset onnistuttiinkin välttämään. Erityisen arvokasta oli osoittaa kuinka valtion budjetissa pienet summat ovat kulttuurialalla merkittäviä ja työllistävät tuhansia taiteilijoita. Teema nousi uudelleen esiin syksyn valtion talousarviota valmisteltaessa.

Alkuvuonna Lukukeskus osallistui aktiivisesti kulttuurialan koronapandemiasta johtuvan ahdingon esiin nostamiseen. Koronapandemiasta seuranneet rajoitukset osuivat kovimmin juuri kulttuurialaan ja estivät elinkeinon harjoittamisen monilta luovien alojen ammattilaisilta. Lukukeskus osallistui myös kulttuurialan mielenosoitukseen kesäkuussa.

Kesällä Lukukeskus tiedotti aikuisten lukutaidosta yhdessä Suomen Yrittäjien kanssa. Suomen yrittäjien teettämän kyselyn mukaan kolme neljästä yrityksestä pitää lukutaitoa tärkeänä. Yhteinen tiedotus oli hyvä tapa nostaa esiin myös aikuisten lukutaitoon tarvittavaa tukea.

Syyskauden viestinnän kärjet olivat kansallisen lukutaitostrategian valmistelu, kulttuurialan rahoitukseen kohdistunut leikkausuhka ja Lukulahja lapselle -ohjelman jatkumahdollisuudet.

Lukukeskuksen hallitus allekirjoitti vetoomuksen kulttuurin rahoitukseen kohdistuvien leikkausten vakavista seurauksista jo valmiiksi koronapandemiasta kärsineelle kulttuurialalle. Koko kulttuurialan yhdistänyt viestintätempaus kannattikin, ja leikkaukset peruttiin.

Lukulahja lapselle -ohjelmasta viestittiin loppuvuonna laajasti ja säännöllisesti. Ohjelmasta uutisoitiin useissa medioissa ja Lukukeskus piti aktiivisesti yhteyttä kansanedustajiin ja ministeriöiden virkamiehiin. Myös Lukulahjan viimeiset vaikuttavuustulokset julkaistiin loppuvuonna. Viestinnän seurauksena valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto esitti ja eduskunta myönsi Lukulahja lapselle -ohjelmalle rahoituksen vuodelle 2022.

Lukukeskuksen viestinnän vuotta voidaan pitää menestyksekkäänä, mutta ennen kaikkea opettavaisena. Lukukeskuksessa saatiin arvokasta oppia viestinnällä vaikuttamisesta ja hyvää kokemusta vaikuttajaviestinnän keinoista.

3. Verksamhet på svenska

Läscentrum förmedlade sammanlagt 226 författarframträdanden på svenska år 2021. Av dem var 120 framträdanden virtuella, 106 på plats, i skolor och på bibliotek, enstaka på medborgar- eller arbetarinstitut. Lite färre än hälften, 90 framträdanden skedde inom ramen för projekt (En författare till varje skola eller Prata bok). 51 projektframträdanden var virtuella.

I likhet med år 2020 gick det åt en hel del tid till att avboka och boka om framträdanden, att omvandla planerade fysiska besök till virtuella. Eftersom Läscentrums virtuella service var belastad och skolor, festivaler samt bibliotek tagit olika digitala serviceformer i bruk, har vi strävat efter att beställarna själva ansvarat för sändningarna. En författare till varje skola har varit ett undantag, där har vi handhaft sändningarna. En författare till varje skola har utarbetat ett delvis nytt koncept, se s. xxx.

I anslutning till Prata bok (se s. xxx), har Läscentrum öppnat en svensk avdelning till Lukufiilis – Läsglans. På webbplatsen publiceras kontinuerligt nytt svenskt material. Vi har nått medarbetare via nyhetsbrev till skolor och lärare som uppmuntrat sina elever att skriva.

Läscentrums största svenskspråkiga beställare är Bokkalaset i Ekenäs, såväl den del av festivalen som ordnas för vuxenpublik (20 framträdanden) som skoldelen (45 framträdanden). Andra kommunsamarbeten är Borgå stad med författarbesök till skolorna på Runebergsdagen (5 besök), Kulps! för Esbo stad (9 framträdanden) och En läsande kommun med Läsfesten Jippii! var helt och hållet virtuell (17 besök).

4. Kansainvälinen yhteistyö

Vuonna 2021 Lukukeskuksen kansainvälinen yhteistyö jatkui aktiivisena Early Years Bookgifting Network-verkostossa, EuReadissa sekä pohjoismaiden lukutaitotoimijoiden yhteistyötapaamisissa.

Early Years Bookgifting Networkissa Lukukeskus toimii osana ohjausryhmää. 25 maan verkostossa jaetaan arvokasta tietoa kirjalahjojen toimintatavoista ja vaikutuksista. Lukulahja lapselle -ohjelman tuloksia esiteltiin verkoston etäkokouksessa ja ohjausryhmässä Lukukeskus on osallistunut yhteisten viestintälinjausten laatimiseen.

Lukukeskus osallistui myös Maailmanpankin järjestämään lukemisen edistämisen asiantuntijatapaamiseen. Tapaamisessa esiteltiin Maailmanpankin Read@Home-ohjelma, joka kokoaa kirjapaketteja ja tukimateriaaleja ja valistaa vanhempia lukemisen tärkeydestä. Maailmanpankki tukee kohdemaiden heikentyneitä resursseja koulutuksen ja lukemisen lisäämiseksi pidemmällä tähtäimellä.

EuReadin vuosikokous pidettiin tänäkin vuonna etänä. Keskusteluissa nousivat erityisesti esille koronapandemian vaikutukset lukemisen edistämiseen ja maailman lukutaidon tilanteeseen. Kokouksessa keskusteltiin myös verkoston tulevaisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista.

EuReadin pohjoismaiset toimijat kokoontuivat vuoden aikana muutamia kertoja vaihtamaan ajankohtaisia kuulumisia lukemisen edistämisen toimenpiteistä. Ruotsissa käynnistettiin lukudelegaatio valmistelemaan lukemisen edistämisen toimenpiteitä samoihin aikoihin, kun Suomen kansallisen lukutaitostrategian laatiminen alkoi. Lukudelegaation aloitusseminaarissa oli vierailevana puhujana Sanat haltuun -hankkeen Aleksis Salusjärvi. Norjassa suunnitteilla on oman kirjalahjaohjelman käynnistäminen, johon liittyen Lukukeskus ja Ruotsin Bokstart jakoivat kokemuksiaan.

5. Kirjailijavierailut

Vuonna 2021 virtuaalivierailujen määrä moninkertaistui. Toteutimme yli 700 virtuaalista vierailua (2020: 319) ja lähivierailuja yli 500. Jonatan Kunnas ja Suvi Alanko kiinnitettiin teknisiksi tukihenkilöiksi, joka mahdollisti satojen virtuaalisten vierailujen toteutumisen. Kirjailijavierailutiimin (tuottajat, hallintovastaava, tiedottaja, ohjelmapäällikkö) muodostaminen ja säännölliset tapaamiset toivat työskentelyyn selkeyttä ja läpinäkyvyyttä.

Syksyllä 2021 vierailujen huomattavan kasvun seurauksena vierailujen tilaajia rohkaistiin järjestämään etävierailuja pääsääntöisesti omien yhteyksien kautta. Tämä onnistui hyvin ja säästi paljon Lukukeskuksen henkilöresursseja.

Kirjailijavierailuja välitettiin yhteensä 1280 (2020: 1067 kpl, 2019: 1861 kpl). Suomenkielisiä perusvierailuja järjestettiin 964, joista lähivierailuina 400 (vuonna 2020: 571, 2019: 1292) ja virtuaalisina vierailuina 564 (vuonna 2020: 249, 2019: 7). Suomenkielisiä hankevierailuja järjestettiin virtuaalisesti 7 kpl. Ruotsinkielisiä perusvierailuja oli yhteensä 226 kpl, joista lähivierailuina 106 ja virtuaalisina 120. Ruotsinkielisiä hankevierailuja järjestettiin 90 kpl, joista 51 kpl virtuaalisesti. Työtilaisuuksia Lukukeskus tarjosi yhteensä 300 kirjailijalle (vuonna 2020: 263, 2019: 340) ja palkkioita tilitettiin esiintyjille yhteensä 344 424€. (2020: 247 104,84 €, 2019: 425 291,70 €). Peruuntuneita vierailuja oli 83 kpl.

Vuoden 2021 aikana vierailupalveluun ilmoittautui 66 uutta kirjailijaa.

Maantieteellisesti esiintymisiä oli entiseen tapaan eniten Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla, joissa molemmissa vierailumäärät nousivat edellisvuodesta: Uudellamaalla vierailuja oli 445 (2020:428) eli 35 % kaikista vierailuista ja Pohjanmaalla 237 (2020:225) 19% kaikista vierailuista. Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa vierailumäärät kasvoivat yli puolella. Vierailuja oli Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa yhteensä 136 kun viime vuoden vastaava luku oli 63. Myös Savossa kirjailijaesiintymisiä oli enemmän kuin aiemmin. Savossa esiintymisiä oli 86 kpl (2020: 61), Pirkanmaalla 79, Hämeessä 61, Keski-Suomessa 40. Kasvua oli myös Etelä- ja Pohjois-Karjalassa, esityksiä 40 (2020: 25) sekä Lapissa 28 (2020: 17). Ahvenanmaalla vierailuja tehtiin 17kpl eli hiukan vähemmän kuin ennen. Kainuussa luku oli edelleen hyvin pieni, vain 5 kpl. Suomen lisäksi vierailuja tehtiin Espanjan Fuengirolaan sekä FILIn tilaamina Kiinaan, Puolaan, Venäjälle, Kanadaan, Ruotsiin, Saksaan, Liettuaan, Romaniaan ja Slovakiaan.

Vierailut kohdentuivat pääosin lapsiin ja nuoriin: 70 % lapset ja nuoret, 30 % aikuiset.

Palautekyselyn perusteella tilaajien tyytyväisyys oli 4,8 (ast. 1-5).

Suomenkielisistä kirjailijavierailuista vastasi kokopäiväisesti ohjelmapäällikkö Ulla Arkoma ja virtuaalivierailujen teknisestä toteutuksesta tuottajat Suvi Alanko ja Joonatan Kunnas.

Ruotsinkielisistä vierailuista vastasi kulturproducent Barbro Enckell-Grimm sekä ruotsinkielisistä virtuaalivierailuista Jonatan Kunnas.

5a. Kirjailijavierailujen kehitystyö

Lukukeskus mahdollisti omalla kustannuksellaan teknisesti tuetut virtuaalivierailut helpottamaan pandemian vaikeuttamaa kirjailijavierailutilannetta. Vuonna 2021 pandemian jatkuessa ja virtuaalivierailujen kysynnän lisääntyessä työprosesseja tehostettiin ja selkiytettiin. Kaikki virtuaaliseen vierailutilanteeseen ja tuottajien työhön liittyvä sähköpostiliikenne siirrettiin ohjelmavastaavalta kokonaan tuottajille (Suvi Alanko sekä Jonatan Kunnas), tuottajat ryhtyivät ruuhkaisina aikoina ottamaan vastaan myös

vierailutilauksia ja aikatauluja rajattiin niin, että teknisesti tuettuja vierailuja oli mahdollista toteuttaa ainoastaan arkipäivinä klo 17 asti.

Etävierailujen määrän kasvaessa sataan esitykseen per kuukausi tulivat Lukukeskuksen resurssit vastaan ja kirjailijavierailujen aktiivinen markkinointi laitettiin tauolle syksyllä -21. Vierailujen tilaajien ei ollut enää mahdollista saada kirjailijaa vieraakseen itselleen sopivana aikana ja tämän vuoksi kirjailijat saattoivat jopa menettää työtilaisuuksia. Vierailujen tilaajat ja kirjailijat olivat kuitenkin jo tässä vaiheessa tottuneita etävierailuihin, joten tekninen tukipalvelu ei ollut enää välttämätön. Näin ollen vaihtoehdoksi teknisesti tuettujen etävierailujen rinnalle tarjottiin mahdollisuutta tilata virtuaalisia vierailuja ilman Lukukeskuksen tukipalveluita. Tällä tavoin vierailun ajankohta ei ollut enää sidottu teknisen tuen saatavuuteen, prosessi hoitui nopeammin ja vierailut tulivat tilaajille sekä Lukukeskukselle kustannuksiltaan halvemmiksi.

Kirjailijavierailutiimi kokoontui ensimmäisen kerran elokuussa 2021. Tästä eteenpäin kerran kuukaudessa kokoontuvilla tiimiläisillä oli mahdollisuus tuoda kirjailijavierailuihin liittyvän oman vastuualueensa ongelmakohdat ja kehittämisideat yhteisesti käsiteltäväksi. Tuottajien kokemusten pohjalta hiottiin toimivat ohjeistukset ja käytännöt vierailujen tilaajille sekä kirjailijoille, kirjailijavierailujen sopimusehtoja sekä tilaajapalvelun liittymisehtoja tarkennettiin, kirjailijoiden palkkiolomaketta ja laskutusohjeita selkeytettiin ja vierailupalautteisiin saatiin vihdoinkin toimiva järjestely.

Vuoden alussa kirjailijoiden suosituspalkkioita korotettiin ja syksyllä virtuaalisten vierailujen tekninen tukipalvelu muuttui maksulliseksi.

5b. Kirjailijavierailuyhteistyö

Espoon kanssa KULPS! -yhteistyö jatkui pääasiassa virtuaalisina kirjailijavierailuina. Jokaiselle Espoon nelosluokalle annettiin mahdollisuus osallistua virtuaaliselle Kulps-kirjailijavierailulle. Lisäksi vierailuja tarjottiin espoolaisille yläkoululaisille ja erityisryhmille (luokat 1-6) lähi- sekä virtuaalivierailuina.

Syksyllä 2021 Kulps -ohjelman kautta työtilaisuuksia tarjottiin 14 kirjailijalle ja keväällä 21 kirjailijalle. Suomenkielisiä Kulps -kirjailijavierailuja toteutettiin yli 100.

Espoon kaupunki tarjoaa kaikille Espoon peruskoulujen 1.-10. luokille (sisältäen erityisryhmät) mahdollisuuden tilata perinteisiä kirjailijavierailuja sekä työpajoja Lukukeskuksesta. Vierailut ovat osa Espoon kaupungin Kulttuuri- ja liikuntapolkusuunnitelmaa. KULPS! -vierailut toteutetaan yhteistyössä Espoon kirjastojen kanssa. Osa KULPS! -kirjailijoista vaihtuu lukuvuosittain.

Yhteistyötä tehtiin myös Filin kanssa. Filin suunnittelemissa etävierailuilla suomalaiset kirjailijat ja kääntäjät tapasivat virtuaalisesti ulkomailla suomen kieltä, kirjallisuutta ja kääntämistä opiskelevia opiskelijoita. Fili tilasi Lukukeskukselta 14 esiintymistä eri puolille maailmaa.

Sanasto järjesti huhtikuussa yhteistyössä Lukukeskuksen kanssa tekijänoikeuskampanjan, jonka osana toteutettiin tekijätapaamisten sarja eri kirjastoissa ympäri Suomen. 14 kirjailijaa vieraili virtuaalisesti 14 eri paikkakunnalla.

Perinteinen Runebergin päivän vierailukiertue toteutettiin eri luokka-asteille Porvoossa tällä kertaa virtuaalisesti. Vierailu työllisti 6 kirjailijaa.

5.1. Kirja eläväksi

Opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoituksella toteutettava Kirja eläväksi -hanke käynnistyi loppusyksyllä ja marras-joulukuussa toteutettiin seitsemän virtuaalivierailua. Vierailuilla tavoitettiin noin 200 oppilasta kolmesta eri koulusta ja kahdesta kunnasta. Vierailuista kuusi oli suomenkielisiä ja yksi pohjoissaamenkielinen. Hankkeen vierailut jatkuvat kevään ja syksyn 2022 ajan.

5.2. En författare till varje skola

En författare till varje skola tog i bruk ett förnyat koncept höstterminen 2021. I början av året gjorde Malin Klingenberg och Ida-Lina Nyholm materialpaket skolorna kan använda i samband med författarbesök. Materialpaketen ges till skolorna oberoende av om besöken görs för En författare till varje skola eller som vanliga författarbesök skolorna själva bokar och finansierar.

Författarnas skolturnéer är numera uppdelade i två besök. Först besöker författaren skolan i 45 minuter (max. tre framträdanden per dag och skola), någon vecka senare görs ett kort virtuellt återbesök på 20 minuter. Under mellantiden arbetar skolan utgående från någon eller några av de förslag som finns i materialpaketen. De är uppdelade i åk 1-2, 3-4, 5-6 för lågstadieskolor, högstadieskolor, gymnasier. I en del fall har båda besöken, det längre och återbesöket, varit virtuella.

Skolan har möjlighet att få en klassuppsättning böcker skrivna av den besökande författaren.

En författare till varje skola nådde sammanlagt 1967 elever år 2021. Det är något mer än året innan, men lite mindre än medeltalet. Orsaken är restriktionerna och personalsituationen i skolorna.

Turnéerna gick i år till norra Österbotten (Korsholm, Kronoby, Larsmo, Pedersöre och Nykarleby), Huvudstadsregionen (Helsingfors, Vanda, Grankulla) och östra Nyland (Lovisa, Sibbo, Borgå). Turnerande författare var Axel Åhman, Lena Frölander-Ulf, Ellen Strömberg (Österbotten), Eva Frantz, Michaela von Kugelgen (Huvudstadsregionen); Malin Klingenberg, Annika Sandelin med Linda Bondestam, Hanna Ylöstalo, Sebastian Nyberg (östra Nyland). Turnéerna gjordes till såväl lågstadier som högstadier.

Responserna har varit delad. En del skolor ser det som överflödigt och belastande med två besök, i synnerhet då det är svårt att planera under rådande omständigheter. Skolorna har uppskattat att de fått besök med författare med lokal anknytning, i en del fall av en före detta elev.

En författare till varje skola finansieras av Svenska kulturfonden och Konstsamfundet. En del av intäkterna kommer från kommunernas självriskdel.

6. Lukemisen edistäminen

6.1. Lukulahja lapselle ja Lue lapselle

Vuosi 2021 oli Lukulahja lapselle -ohjelman viimeinen toimintavuosi Suomen Kulttuurirahaston myöntämällä rahoituksella. Lukulahja lapselle -ohjelman tarkoituksena on ollut edistää lukemista tasavertaisesti kaikissa perheissä. Siksi tavoitteena oli saavuttaa mahdollisimman suuri osa vauvaperheistä kautta maan. Ohjelman alkaessa tavoitteeksi määriteltiin jakaa kirjakassit ensimmäisenä vuonna vähintään 35 000 lapsiperheelle eli 70 % ikäluokasta, seuraavana vuonna 40 000 perheelle ja kolmantena 45 000

perheelle, eli 90% koko ikäluokasta. Kokonaistavoitteena oli siis yhteensä 120 000 tilattua kirjakassia. Tämä kokonaistavoite saavutettiin alkuvuonna 2021.

Ohjelman ohjausryhmässä tehtiin päätös kirjojen lisäpainoksista, jotta kasseja voitaisiin jakaa koko kolmelle ikäluokalle. Vuoden 2021 loppuun mennessä kirjakasseja tilattiin neuvoloihin kokonaisuudessaan hieman yli 150 000 kappaletta. Kirjojen lopullista määrää nostivat myös maahanmuuttajakielillä jaetut kirjakassit, joita niitäkin jaettiin lähes kuusinkertainen määrä alkuperäiseen suunnitelmaan verrattuna.

Ohjelman onnistumisen kannalta neuvoloiden sitouttaminen mukaan kirjakassien jakamiseen oli ratkaisevan tärkeää. Kaikki kunnat tavoitettiinkin juuri vuoden 2020 päättyessä. Yhteensä ohjelmaan osallistui noin 650 eri neuvolan toimipistettä kautta maan. Kirjakasseja jaettiin kaikissa Suomen 310 kunnassa.

Vuonna 2021 ohjelman viestintä keskittyä entistä vahvemmin ohjelman vaikutuksiin ja merkitykseen. Ensimmäisiä vaikuttavuusselvityksen tuloksia oli jo selvillä ja neuvoloissakin oli huomattu kirjakassien jakamisen merkitys perheille ja heidän lukutottumuksilleen. Vaikuttavuusselvityksen tuloksia esiteltiin laajasti asiantuntijaverkostoissa Suomessa ja kansainvälisesti muun muassa Opetushallituksen kansallista lukutaitostrategiaa valmistelevalle seminaarissa, EUReadin, euroopanlaajuisen lukutaitojärjestöjen verkoston yleiskokouksessa sekä varhaislukemisen kansainvälisen Global Network for Early Years Bookgifting -verkoston 29 maan yhteisessä kokouksessa. Suomen kirjalahjaohjelman tulokset ovat herättäneet paljon kansainvälistä huomiota. Monessa maassa vastaavia kirjalahjaohjelmia on ollut jo vuosikymmeniä. Silti Suomessa saavutettu lyhyessä ajassa tapahtunut muutos perheiden lukutottumuksissa on yllättävä verrattuna muiden maiden vastaavien hankkeiden tuloksiin.

Vähemmistökieliset kirjakassit valmistuivat vuonna 2021. Vironkielisestä kirjakassista uutisoitiin Viron tv-uutisissa ja esiteltiin kirjakassin sisältöä ainutlaatuisena panostuksena vironkielisten lasten lukutaitoon Suomessa.

Maaliskuussa 2021 Helsingin Sanomissa julkaistiin Lukukeskuksen kehittämis- ja viestintäpäällikö Emmi Jäkön ja THL:n tutkimuspäällikön Tuovi Hakulisen yhteinen kirjoitus ohjelman merkityksestä varhaislukemiselle sekä ohjelman jatkumahdollisuuksista. Mielipidekirjoitusta jaettiin laajasti sosiaalisessa mediassa ja tietoisuus ohjelman merkityksestä kirkastui. Samalla aloitettiin vaikuttamistyö ohjelman jatkon turvaamiseksi. Tätä tuki myös Kansallisen lukutaitostrategian laatimisen julkistaminen.

Lukulahja lapselle oli vuonna 2021 ehdolla Suomessa Read Hour- palkinnon saajaksi ja kansainvälisesti Euroopan säätiöiden ja rahastojen verkoston (DAFNE) 30 merkittävimmän hankkeen short listille.

Loppuvuonna 2021 pääpaino viestinnässä oli varmistaa ohjelman jatko ja kertoa ohjelman vaikutuksista. Ohjelman jatkon varmistamisessa tiedon levittäminen sosiaalisen median kautta oli erityisen tärkeää, ja ohjelman puolustajiksi lähtikin monia kirjailijoita, kirja- ja kulttuurialan vaikuttajia ja kansanedustajia.

Ohjelmaa käynnistettäessä tiedotettiin jo päättäjiä ja kansanedustajia tulevasta kirjalahjaohjelmasta. Erityisesti kansanedustaja Sari Sarkomaa, silloinen opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen sekä perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko pidettiin ajan tasalla ohjelman etenemisestä. Ministeri Saarikon kanssa tiedotettiin ohjelmasta myös neuvoloihin. Saarikko allekirjoitti kirjeen, joka postitettiin kaikkiin Suomen neuvoloihin ja kannustettiin lähtemään mukaan edistämään perheiden lukemista.

Alusta saakka ajatuksena oli, että ohjelma voisi jatkua myös Suomen Kulttuurirahaston mahdollistaman pilottivaiheen jälkeen. Kun ohjelma on kerran käynnistetty ja suurin panostus, eli kirjat on kustannettu, ohjelman jatkaminen olisi julkisin varoin jatkettavissa. Ohjelman jatkon turvaaminen aloitettiin jo alkuvuonna 2021. Ohjelman vaikutuksia ja ensimmäisiä tuloksia esiteltiin opetusministeri Li Anderssonin, perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurun sekä tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikon erityisavustajille keväällä 2021.

Kansanedustaja Outi Alanko-Kahiluoto jätti ohjelman jatkomahdollisuuksista kirjallisen kysymyksen hallitukselle huhtikuussa 2021. Syyskauden käynnistyessä moni kansanedustaja oli ilmaissut halunsa puolustaa ohjelman jatkoa valiokuntatyössä. Kansanedustaja Sofia Vikman teki ohjelman jatkosta talousarvioaloitteen. Lukukeskus piti säännöllisesti yhteyttä päättäjiin ja viesti ohjelman vaikutuksista sosiaalisessa mediassa viikoittain. Lukukeskus jätti Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle lausunnon ohjelman jatkosta. Valiokunnan esityksen mukaisesti Eduskunta päätti rahoittaa ohjelmaa vuoden 2022 ajan osana valtion budjettia. Päätös käsiteltiin eduskunnan suuressa salissa 17.12.2022.

Lukulahja lapselle -ohjelma on kirjattu vuonna 2021 valmisteltuun kansalliseen lukutaitostrategiaan. Strategian suuntaviivoihin kirjatuissa toimenpiteissä todetaan ”yhdistetään lukutaitotyö perheen hyvinvointia tukeviin rakenteisiin lapsen syntymästä lähtien. Jaetaan tietoa aikuisen ja lapsen yhteisistä lukemisen tavoista. Vahvistetaan varhaislukemista perheissä perehdyttämällä huoltaja lukemiseen ja monipuolisiin lukutaitoihin esimerkiksi jatkamalla Lukulahja lapselle -ohjelmaa osana neuvolatoimintaa.”

Eduskunta myönsi valtion talousarviossa rahoituksen Lukulahja lapselle -ohjelmaan vuodelle 2022. Rahoituksella on mahdollista tavoittaa vuonna 2022 syntyvät arviolta 50 000 lasta. Lukulahja lapselle -ohjelman toteutuksen ja kulurakenteen kannalta järkevää on, mitä pitkäjänteisemmin ohjelman toteutusta voi suunnitella.

Lue lapselle

Lue lapselle -toiminta jatkui vuonna 2021 Kuluttajaosuustoiminnan säätiön ja Otavan kirjassäätiön rahoituksella. Erityisen ilahduttavaa oli aloittaa yhteistyö uuden rahoittajan kanssa. Lukukeskus teki myös yhteistä viestintää Kuluttajaosuustoiminnan säätiön kanssa lapselle lukemisen merkityksestä, ja tavoitimme viestinnällä uusia yleisöjä.

Rahoitusten turvin pystyimme jatkamaan materiaalien, oppaiden ja esitteiden toimittamista päiväkodeihin ja muille ammattilaisille. Lue lapselle -sisällöt ovat laajasti käytössä päiväkodeissa ympäri Suomen. Lisäksi sisältöjä hyödynnetään Lukuliike-rahoituksella käynnistettyjen kuntien lukuprojektien ja lukukoordinaattoreiden toiminnassa. Lue lapselle -toimintaa esiteltiin myös lukukoordinaattoreiden valtakunnallisessa kokouksessa. Lue lapselle -sisällöt ovat olleet jaossa mm. kaikissa Vantaan päiväkodeissa osana Lukunen-hanketta, Helsingin päiväkodeissa osana Lukuintoa! -hanketta sekä monikieliset materiaalit Espoon ja Vantaan MONIKU-hankkeissa. Lisäksi hankkeessa on tehty oppilaitosyhteistyötä mm. Omnian sosiaalialan opiskelijoiden kanssa. Lisäksi materiaaleja ovat hyödyntäneet puheterapeutit, kirjastot sekä muut kasvatuksen ammattilaiset.

Lue lapselle -toiminnalle haettiin rahoitusta vuodelle 2022 Opetushallituksen Lukuliikkeeltä.

6.2. Lukuviikko

Lukukeskuksen koordinoima valtakunnallinen lukemisen teemaviikko Lukuviikko tarjoaa tietoa ja sisältöjä lukutaidon ja lukemisen ajankohtaisista kysymyksistä. Vuoden 2021 Lukuviikon painopistettä muutettiin enemmän tiedon jakamiseen, ja Lukuviikko nosti esiin lukutaidon yhteiskunnallisen merkityksen ja kaikenikäisten lukutaidon tukemisen tarpeen.

Lukuviikkoa vietettiin 5.-11.4. teemalla Lukutaito on kansalaistaito. Sadat koulut, kirjastot, päiväkodit ja muut toimijat osallistuivat Lukuviikkoon ympäri Suomen. Sosiaalisen median kautta tietoa lukutaidosta

jaettiin 1,8 miljoonalle suomalaiselle. Lukuviikon yhteiskunnallinen teema valittiin osittain silmällä pitäen huhtikuun kuntavaaleja, jotka sittemmin siirrettiin järjestettäväksi kesäkuulle.

Lukuviikko tarjosi viikon aikana taustamateriaalia, tehtäviä, lukutaitotyötä tukevia sisältöjä sekä lukuvinkkejä kaikenikäisille. Lukuviikon teema Lukutaito on kansalaistaito sai myös uudet kohderyhmät innostumaan Lukuviikosta.

Lukuviikko tarjosi aiempaa runsaammin materiaalia ja tietoa aikuisten lukutaidon tukemiseen. Lukutaito on kansalaistaito, joka antaa mahdollisuuden osallistua täysivaltaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Eri toimijat nostivat aikuisten lukutaidon esille omasta näkökulmastaan ja tarjosivat tukea ja tietoa lukutaidon kehittämiseen.

Koulut, kirjastot ja päiväkodit viettivät ahkerasti Lukuviikkoa mm. järjestämällä virtuaalisia kirjailijavierailuja, lukutempauksia ja -haasteita sekä hyödyntämällä Lukuviikon materiaaleja. Lukuviikon eri sisällöt tavoittavat yli 13 000 lasta ja nuorta ympäri Suomen. Suurin osa Lukuviikon materiaaleista on hyödynnettävissä lukutaitotyöhön ympäri vuoden. Lukukeskus tarjosi jälleen kouluille, kirjastoille ja muille toimijoille ilmaisia materiaaleja, kirjavinkkipohjia sekä some-jakoihin innostavia bannereita ja kuvia.

Lukuviikko oli esillä Suomen isoissa medioissa, kuten Yle Radio Suomessa, MTV Uutisissa, Iltalehdessä, Aamulehdessä, Kalevassa, Keskipohjanmaassa ja Apu Juniorissa. Lukuviikkoon osallistui myös runsaasti yhteistyökumppaneita. Lukuviikkoa viettivät mm. A-lehdet, Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Espoon kaupunki, Työväen sivistysliitto, Selkokeskus, Lasten ja nuorten säätiö, Helsingin Yliopisto, Yle sekä sadat koulut ja kirjastot. Myös Aikakauslehtiviikkoa vietettiin jälleen osana Lukuviikkoa.

6.3. Prata bok

Prata bok, skolelevers författarsamtal på Bokmässan i Helsingfors, hölls torsdagen den 28 och fredagen den 29 oktober 2022. Det här var första gången Läscentrum administrerade Prata bok. Vi tog över projektet av Utbildningsstyrelsen som handhaft det två år.

Vi fick med sju skolgrupper. Ett gymnasium från Vasa, två högstadiegrupper från Pargas och fyra årskurser 5 och 6 – tre från Östnyland och en från Helsingfors.

De elever som uppträdde på scen deltog i en skolningsdag den 4 oktober på Luckan i Helsingfors tillsammans med sina lärare. Ett par grupper kunde för sin kommun inte delta. De fick materialet tillsänt digitalt så de kunde ta del av innehållet. Skolningsdagen hölls av Silja Sahlgren-Fodstad och Märta Westerlund. De tog upp hur man söker information om författare och deras böcker, vad som lönar sig att tänka på när man ställer frågor och hur man använder mikrofon, hur man tacklar nervositet och annat som kan vara bra att tänka på innan.

Lågstadiegrupperna uppträdde torsdagen den 28 oktober på Kumpula. Programmen följde efter varandra så att skolgrupperna kunde ta del av varandras samtal. Högstadierna och gymnasiet hade sina framträdanden fredagen den 29 oktober. Också de lyssnade på varandras samtal. Författarna som blev intervjuade tackade efteråt för att eleverna var väl insatta och förberedda, för att det fanns rikligt med publik och för att de fick betalt.

Skolorna fick klassuppsättningar med böcker av de författare de träffade på Bokmässan.

Från slutet av november skickade de in texter, artiklar, recensioner och bilder som Läscentrum lade in i Läsglans, den nyöppnade svenska avdelningen av Lukufiilis. I nyhetsbrev har vi nått också andra skolor som fått läsande ungdomar att medverka med recensioner av ungdomsböcker.

Prata bok finansieras av Svenska kulturfonden och Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne.

6.4. Monikielinen lukutaito -hanke

Monikielinen lukutaito -hankkeessa on koronarajoitusten vuoksi voitu tehdä vuonna 2021 lähinnä valmistelevia toimenpiteitä. Hankkeen tarpeisiin on painettu valistusmateriaaleja ja kirjoja sekä kartoitettu yhteistyöverkosta ja oltu yhteydessä yhteistyökumppaneihin. Jatkuvien koronarajoitusten vuoksi alkuperäinen suunnitelma jalkautumisesta kohderyhmien pariin ei onnistunut, joten päätimme selvittää tilannetta tutkimusyhtiön avulla. Sovimme yhteistyöstä tutkimusyhtiö Innolinkin kanssa selvittääksemme päiväkotien ja kirjastojen tarpeita ja mahdollisuuksia riittävän kattavalla kyselytutkimuksella. Tutkimusyhtiö on avuksi myös maahanmuuttajaperheiden tarpeiden selvittämisessä.

Monikielinen lukutaito -hankkeen ensisijaisena tavoitteena on selvittää, minkälaisia toimintatapoja oman äidinkielen ja lukutaidon ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi on jo käytössä ja miten hyviä käytäntöjä pystytään hyödyntämään laajemmin. Tavoitteena on kerätä tietoa käytössä olevista toimintamalleista ja jakaa tietoa hyvistä käytännöistä asian parissa toimiville, niin maahanmuuttajille kuin heidän kanssaan työskenteleville.

Tutkimusten mukaan monikielisyys tukee lapsen kielellistä ja koulutuksellista kehitystä. Lapsen oman äidinkielen taidon tason on havaittu ennustavan vahvasti hänen toisen kielen oppimistaan, siksi oman äidinkielen taitojen tukeminen edesauttaa myös muuta oppimista. Oppilaan oman äidinkielen tukeminen koulussa tukee myös suomen kielen kehittymistä. Kielitietoisuuden ja -taidon tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tukee luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä sekä kaikkea oppimista.

6.5. Sanat haltuun

Loppuvuonna 2020 nuorten ja aikuisten lukutaitoa edistävä Sanat haltuun -työpajahanke sai Opetushallituksen Lukuliike-apurahahaus 47 808 avustuksen. Hankkeen tavoitteena on tehdä lukutaitoa tukevaa työtä yhdessä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten, perusasteen äidinkielen -ja erityisopetuksen ja rikosseuraamuslaitoksen ammattilaisten kanssa.

Perusasteen opetuksessa yhteistyökumppaneina toimivat äidinkielen opettajat ja erityisopettajat oppilaitoksissa ja sairaalakouluissa. Yläkouluissa toteutetaan tekstitaitojen työpajoja, joissa testataan toimintamalleja ja metodeja. Näiden pohjalta luodaan oppituntimalli, joka tukee äidinkielen ja tekstitaitojen opetusta ja toteuttaa äidinkielen yläkoulun perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Opetusmalli räätälöidään eri ympäristöihin yhteistyössä työpajoihin osallistuvien nuorten ja alan ammattilaisten kanssa. Opasta levitetään mm. videoin ja sähköisinä opettajan- ja ohjaajanoppaina. Hyödynnämme tässä jo olemassa olevaa sanataltuun.fi -verkkosivustoa. Materiaalien levittämiseksi teemme läheistä yhteistyötä opetus- ja nuorisoalan verkostojen kanssa.

Rikostaustaisten nuorten opetuksessa yhteistyökumppanimme on Rikosseuraamuslaitos, jonka erityisohjaajien kanssa luomme toimintamallin lukutaidon opetukseen osana nuorten rikoksentekijöiden kuntoutusta ja koulutusta.

Keskeisessä roolissa hankkeessa ovat ennen kaikkea hankkeen työpajoihin osallistuvat nuoret. Opetusmetodia kehitetään koko hankkeen ajan yhteistyössä heidän kanssa, jotta opetusmenetelmät ja lähestymistavat ovat aidosti saavutettavia ja osallistavia.

Hankkeen suorat vaikutukset ovat 750 nuoren ja heidän parissaan työskentelevien noin 50 ammattilaisen kohtaaminen työpajoissa. Työpajat toimivat kuitenkin vain pohjana opetusmallien luomiselle. Hankkeen vaikutukset ulottuvat tuhansiin heikosti lukeviin nuoriin nyt ja tulevaisuudessa. Sanat haltuun -hanke vahvistaa nuorten osallisuutta ja käsitystä omasta potentiaalistaan sekä rohkaisee ammattilaisia etsimään uusia opettamisen ja kohtaamisen keinoja yhdessä nuorten kanssa.

Yhteensä hankkeessa toteutetaan 60 työpajaa. Ensimmäisen toimintavuoden aikana työpajoja ehdittiin pitää vain muutamia, kun koronapandemia aiheutti rajoituksia ulkopuolisten vierailuihin kouluissa ja oppilaitoksissa. Hanke oli käytännössä tauolla suurimman osan vuodesta ja hankkeen toteuttamiselle myönnettiin jatkoaikaa kesäkuuhun 2022.

7. Julkaisut

7.1 Kiiltomato.net – Lysmasken: Kirjallisuuskritiikin verkkolehti

Kirjallisuuskritiikin verkkolehti Kiiltomato-Lysmasken julkaisee kritiikkejä teoksista, jotka ansaitsevat enemmän huomiota. Kiiltomadon teksteille ominaista on perehtyneisyys ja kyky kontekstualisoida teoksia monipuolisesti. Kiiltomato on toiminut verkkolehtenä jo yli 20 vuoden ajan. Lisäksi kaksikielisenä kirjallisuuslehtenä se on ainutlaatuinen Suomen kulttuurilehtien kentällä. Lukukeskus tavoittaa uusia kirjoittajia, lukijoita ja asemoi itseään kirjallisuuden kentällä Kiiltomadon kautta. Samalla Kiiltomato tarjoaa toimeentuloa kritikoille ja edistää kirjallisuuden vastaanottoa Suomessa.

Kiiltomato-Lysmaskenilla oli jälleen muutosten vuosi 2021. Päätoimittajana jatkoi kirjallisuuskritikko ja -tutkija Ville Hämäläinen sekä ruotsinkielisenä toimittajana Camilla Lindberg. Vuoden alussa toteutettiin verkkosivu-uudistus, jonka tavoitteina oli turvata Kiiltomadon ainutlaatuinen, yli neljäntuhannen kritiikin arkisto, tehdä sivustosta saavutettavampi ja vahvistaa Kiiltomadon identiteettiä lehtenä. Samoin tavoitteena oli parantaa Kiiltomadon kykyä osallistua myös kirjallisuus- ja kulttuurialan keskusteluun. Uudistuksen teknisestä toteutuksesta vastasi Mediapool.

Sisällöllisesti Kiiltomadossa aloitettiin kritiikkien julkaiseminen lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Kiiltomato-Lysmasken tekee tässä löyhää yhteistyötä sekä Lastenkirjainstituutin että Åbo Akademin kanssa. Lasten- ja nuortenkirjojen kritiikit otettiin innostuneesti vastaan alan toimijoiden, kritikoiden ja lukijoiden keskuudessa.

Lisäksi Kiiltomadossa julkaistiin vuoden aikana ensimmäiset dialogikritiikit, joita on käytetty eri puolilla esimerkkinä kritiikin lajin uudistamisesta ja mahdollisuuksista. Loppuvuodesta julkaistiin myös pitkän tauon jälkeen näytelmäkirjallisuuden kritiikkejä.

Päätoimittaja otti Toimituksen blogissa kantaa useisiin ajankohtaisiin kysymyksiin, muun muassa keväällä ja syksyllä 2021 puhuttaneisiin kulttuurin rahoituksen leikkauksiin. Nämä kirjoitukset saivat hyvin näkyvyyttä

myös Kiiltomadon tavanomaisten lukijoiden ulkopuolella. Puheenvuoroja julkaistiin suunniteltua vähemmän, mutta niiden sijaan julkaistiin kolme pidempää, ulkopuolisen kirjoittajan esseitä.

Kritiikkejä Kiiltomadossa julkaistiin yhteensä 107 (vuonna 2020: 131). Ruotsinkielisten kritiikkien osuus oli viime vuonna täsmälleen kolmannes, 36 kritiikkiä (vuonna 2020: 31). Määrän laskua selittää etenkin verkkosivu-uudistus, jonka kriittisimmässä vaiheessa sivuille ei pystynyt päivittämään uusia tekstejä. Samalla verkkosivu-uudistus on tarkoittanut, että yhtä kritiikkiä kohti työaikaa kuluu enemmän, mutta toisaalta kritiikin ulkomuoto on lukijalle miellyttävämpi.

Kiiltomadon uusia verkkosivuja juhlittiin yhdessä Suomen arvostelijoiden liiton kanssa järjestetyssä Yhteinen kritiikki -vuosikirjan julkistamistilaisuudessa huhtikuussa 2021. Päätoimittaja edusti lisäksi Kiiltomatoa myös Helsingin kirjamessuilla järjestetyssä feminististä kirjallisuuskritiikkiä käsittelevässä keskustelussa ja Tampereen kirjamessujen kirjallista julkisuutta käsitelleissä paneelikeskusteluissa. Camilla Lindberg osallistui Runeberg-palkinnon raatiin, mikä toi uusia yhteistyökumppaneita ja nosti Lysmaskenin näkyvyyttä. Muutoin koronapandemia vaikutti verkostoitumista vähentäen, eikä esimerkiksi suunniteltua avustajatapaamista kyetty myöskään vuonna 2021 järjestämään.

Muutoksia tapahtui myös Lukukeskuksen osalta: syksyyn asti hallinnosta vastasivat Lukukeskuksen toiminnanjohtaja Ilmi Villacís ja lehden koordinoinnista viestintäpäällikkö Saara Oranen ja palkkioista talous- ja hallintopäällikkö Sini Lindberg. Syksystä lähtien koordinoinnista vastasi Ilmi Villacís ja palkkionmaksusta talous- ja hallintovastaava Maija Nybäck. Toimituskuntaan kuuluivat yliopistonlehtori Vesa Haapala, kirjallisuudentutkija Sanna Nyqvist ja kirjailija ja lakimies Jarkko Tontti.

7.2 Lukufiilis – Media nuorilta nuorille

Lukufiilis on nuortenkirjallisuuteen keskittyvä media, joka esittelee ajankohtaisimmat nuortenkirjat, kirjailijat ja ilmiöt. Lehteä tekevät 13–19-vuotiaat ympäri Suomen ja juttuja tilataan myös ammattikirjoittajilta. Vuonna 2021 teimme monta uutta avausta nuortenkirjallisuuden kentällä sekä löysimme uusia keinoja innostaa nuoria kirjojen pariin.

Vuonna 2021 tarjosimme Lukufiiliksen nuorille avustajille mahdollisuuden kehittää nuorten omaa mediaa ja osallistua sitä kautta kirjallisuuskeskusteluun perustamalla nuorista koostuvan toimituskunnan. Nuorten ääni pääsi näin paremmin kuuluviin niin lehden sisällöissä kuin sosiaalisessa mediassakin. Toimituskunta ideoi ja tuotti Lukufiilikseen sisältöä sekä auttoi kehittämään mediaa. Lisäksi nuoret pääsivät kokemaan yhteisöllisyyttä sekä saivat uudenlaisia näkökulmia kirjoihin ja lukemiseen. Toimituskunta koostuu kahdeksasta yläkouluikäisestä ja toisesta astetta käyvästä nuoresta eri puolilta Suomea.

Toimituskuntalaisten lisäksi Lukufiilikseen kirjoitti 30 nuorta avustajaa, jotka laativat suurimmaksi osaksi kirja-arvioita uusista nuortenkirjoista. Lukufiilis onkin avainasemassa nuorten lukemisen tukemisessa alustana, joka nostaa esiin nuortenkirjoja houkuttelevalla tavalla vertaisvinkkien kautta.

Lukufiiliksessä julkaistiin 117 juttua. Julkaisimme myös kirjan *Nuoruus. nyt. – kirjoituksia nuoruudesta* yhteistyössä kirjanjulkaisupalvelu BoD:n kanssa. Kirja pohjautui nuorten kirjoituskilpailuun lähettämiin teksteihin.

Lukufiiliksen lukijamäärät kasvoivat 20 prosenttia edellisvuodesta. Sivulla vierailtiin vuonna 2021 95 000 kertaa (vrt. 2020: 80 000) Sosiaalisessa mediassa Lukufiiliksellä on 6000 seuraajaa.

Keväällä Lukufiilis teki yhteistyötä lasten, nuorten ja nuorten aikuisten kirjallisuusfestivaali LANU!:n kanssa. Nuoret haastattelivat Lukufiilikseen festivaaleilla esiintyviä kirjailijoita sekä kirjoittivat festivaaliohjelmasta.

He saivat palautetta kirjoittamistaan teksteistä, jotta heidän olisi mahdollista kehittyä kirjoittajina. Toimituskuntalaiset myös näkyivät Lukufiilisen somessa, kun he esimerkiksi ”kaappasivat” Instagram-tilin päiväksi. Toimituskuntalaiset myös jakoivat kirjavinkkejään vuoden aikana, ja Helsingin keskustakirjasto Oodiin koottiin syksyllä näyttely toimituskuntalaisten suositusten pohjalta.

Lukufiilisen kirjallisuussisällöt löytyvät sieltä missä nuoret itsekin ovat eli sosiaalisesta mediasta. Instagram- ja Twitter-tilin lisäksi Lukufiilis perusti Tiktok-kanavan helmikuussa. Videoita kirjoista ja lukemisesta on katsottu jo 400 000 kertaa. Myös Instagram-lukupiiri sai jatkoa. Lukufiilisen Kirjakomero-podcastin toinen kausi starttasi alkuvuodesta. Podcastissa Lukufiilisen nuoret avustajat keskustelevat kirjoista ja lukemiseen liittyvistä aiheista. Vuonna 2021 heidän kanssaan parissa jaksossa oli mukana myös kirjailijavieraita. Jaksoja julkaistiin vuoden aikana yhteensä 16.

Laadukkaan sisällön takaamiseksi Lukufiilis tilasi sisältöjä myös ammattikirjoittajilta. Pääkirjoitukset kirjoittivat kirjailijat. Teemoina vuonna 2021 olivat ”Uudet alut”, ”mielen voima” ja ”sarjakuva”. Myös Lukufiilisen ohjausryhmä takasi monipuolisten ja laadukkaiden sisältöjen tuottamisen sekä pohti teemoja, erilaisia yhteistyökuvioita ja tapoja viestiä nuorille. Ohjausryhmä koostuu kirjaston henkilökunnasta, opettajista, kustannustoimittajasta ja kirjallisuuden opiskelijoista. Lukufiilisen päätoimittajana toimi Lukukeskuksen tiedottaja **Elisa Grönholm** ja toimitussihteerinä kirjallisuuden opiskelija **Sofia Blomberg**.

Saimme Otavan Kirjasäätiöltä apurahan Lukufiilisen taiteellisen sisällön kehittämiseen, nuortenkirjallisuuden ja -kirjailijoiden esiin nostamiseen sekä nuorten lukemisen edistämiseen. Lisäksi Sofia Blomberg sai henkilökohtaisen apurahan SARV:lta, jolla pystyimme tuottamaan syventyviä ja kritiikkejä Lukufiilikseen.

I samband med Prata bok, skolelevers samtal med aktuella finlandssvenska författare på Bokmässan i Helsingfors öppnade vi en svensk avdelning till Lukufiilis, Läsglans. De första artiklarna som publicerades var artiklar och recensioner om och av de framträdande skolgrupperna och de författares böcker som uppträdde inom ramen för Prata bok.

Med hjälp av nyhetsbrev till skolor och upprop på webben har Läsglans nått läsande ungdomar via lärare. I februari har vi publicerat 15 artiklar, recensioner och författarporträtt på Läsglans skrivna av ungdomar och ett par redaktionella texter.

8. Hallinto ja talous

Hallitus

Lukukeskuksen hallitus koostui jäsenjärjestöjen edustajista seuraavalla kokoonpanolla

Puheenjohtaja

Kirjailija Juha Itkonen, Suomen Kirjailijaliitto

Jäsenet

Projektikoordinaattori Mika Vainio, Suomen Näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat

Vastaava tuottaja, toimittaja Pirjo Soininen, Suomen kirjastoseura

Kirjailija Henri Forss, Finlands Svenska författareförening

Kirjailija Juha-Pekka Koskinen, Suomen Kirjailijaliitto

Kääntäjä Laura Jänisniemi, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto

Opettaja Leena Paasio-Leimola, Äidinkielen opettajain liitto
Toimittaja Sini Mononen, Suomen arvostelijain liitto
Viestintäpäällikkö Anne Rutanen, Suomen tietokirjailijat
Kirjailija Lena Förlander-Ulf, Finlands Svenska författareförening
Viestintäpäällikkö Annu Griñan, Kansanvalistusseura
Kirjailija Sini Helminen, Suomen Nuorisokirjailijat

Hallitus kokoontui vuonna 2021 viisi kertaa. Lukukeskuksen vuosikokous pidettiin 29.3.2021.

Henkilökunta ja toimisto

Vakituisina työntekijöinä Lukukeskuksessa työskentelivät toiminnanjohtaja Ilmi Villacís (1.1.2015 alkaen), talous- ja hallintopäällikkö Sini Lindberg elokuuhun asti ja sen jälkeen talous- ja hallintovastaava Maija Nybäck, ohjelmavastaava Ulla Arkoma, viestintäpäällikkö Saara Oranen elokuuhun asti ja viestintä- ja kehittämispäällikkö Emmi Jäkkö. Hankeassistenttina ja virtuaalivierailutuottajana toimi 80% työajalla Suvi Alanko ja 30% työajalla Jonatan Kunnas.

Ruotsinkielisistä hankkeista, vierailuista ja käännöksistä vastasi osa-aikainen kulttuurituottaja Barbro Enckell-Grimm. Tiedottaja Elisa Grönholm toimi viestintätehtävien lisäksi Lukufiiloksen päätoimittajana.

Kiiltomato-Lysmaskenin päätoimittajana toimi Ville Hämäläinen. Kiiltomato-Lysmaskenin ruotsinkielisenä toimittajana toimi Camilla Lindberg.

Tilintarkastajana toimi Tiliextra Oy. Tilintarkastajana oli Matti A. Mäkinen (HT) ja toiminnantarkastajana yo-merkonomi Maija Haimi. Kirjanpito palvelut ostettiin tilitoimisto Paritilit Oy:n Pasilan toimipisteeltä.

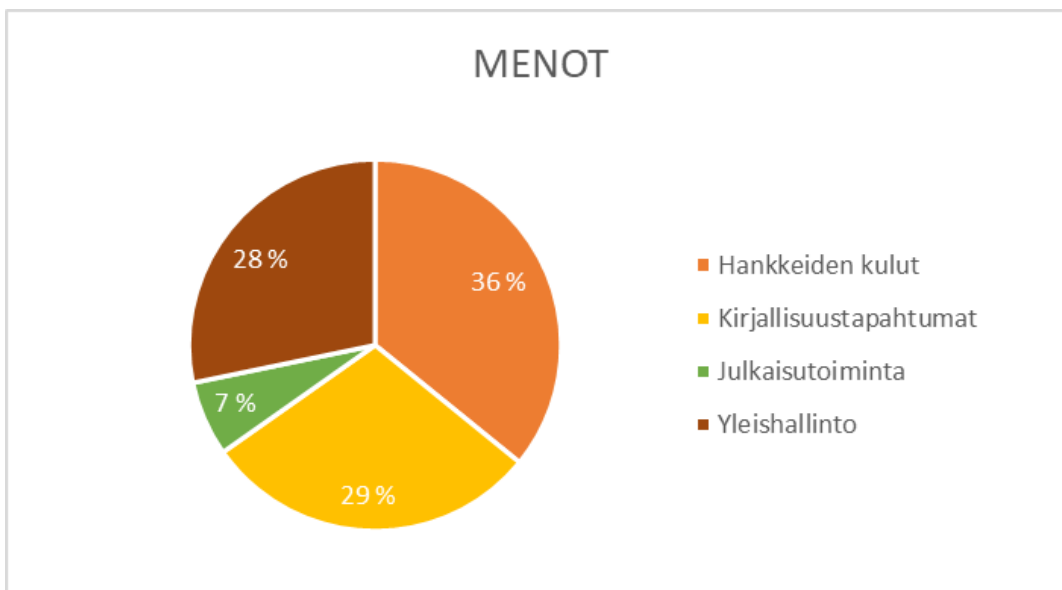
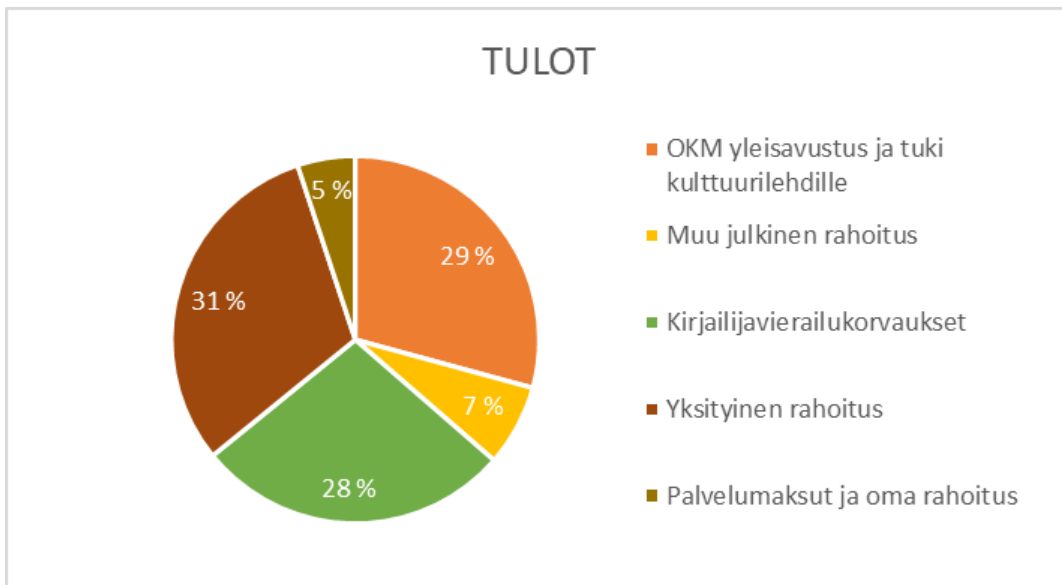
Lukukeskuksen toimisto sijaitsee kirjailijatalo Villa Kivessä osoitteessa Linnunlauluntie 7, Helsinki. Toimitilan vuokraa Kivi-talo Säätiö.

8a. Talous

Lukukeskuksen vuoden 2021 toiminnan tulot olivat 1 156 471,90 euroa ja menot 1 156 419,85 euroa. Tuloista 307 278,20 euroa (27 %) oli läpikulkurahaa, joka tuli kirjailijavierailujen tilaajilta. Niillä katettiin vierailujen palkkio- ja matkakulut. Julkaisujen menot olivat yhteensä 75 405,64 euroa. Muut kulut aiheutuivat hankkeiden kuluista, vakituisen henkilöstön palkkakuluista sekä yleistoiminnan kuluista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustus 338 000 euroa muodosti 29 % Lukukeskuksen kokonaistuloista. OKM:ltä saatiin lisäksi korona- ja hankeavustuksia. Yksityisen rahoituksen osuus tuloista oli 31%, yhteensä 355 980,96 euroa. Lukukeskuksen toimintaa rahoittivat Suomen Kulttuurirahasto, Svenska Kulturfonden, Brita Maria Renlunds Stiftelsen, Koneen Säätiö, Kuluttajaosuustoiminnan säätiö, Alfred Kordelinin säätiö, Förening Konstsamfundet, Otavan Kirjasäätiö, Elinkeinoelämän keskusliitto, Lauri Jäntin säätiö ja Otto A. Malms donationsfond. Tuloja saatiin myös kirjailijavierailujen palvelumaksuista, ilmoitustuotoista, tekijänoikeuspalkkiomaksuista sekä jäsenjärjestöjen jäsenmaksuista.

Vuoden 2021 tilinpäätöksen mukaan tilikauden tulos oli 151,64 euroa alijäämäinen. Yhdistykselle edellisinä vuosina kerrytetty oma pääoma oli yhteensä 30 436,75 euroa.



Tulot

Opetus- ja kulttuuriministeriö toiminta-avustus ja tuki kulttuurilehdille	338 000,00€
Muu julkinen rahoitus	82 946,73€
Oma rahoitus	320 664,21€
Yksityinen rahoitus	355 980,96€
Saadut korvaukset	58 880,00€

Menot

Hankkeiden kulut	414 810,86€
Kirjallisuustapahtumat	339 683,16€
Julkaisutoiminta	75 404,64€
Perushallinto ja henkilöstökulut	326 723,39€

Avustukset 2021	Hanke	Myönnetty €
Opetus- ja kulttuuriministeriö	Toiminta-avustus ja tuki kulttuurilehdille	338 000 €
Opetus- ja kulttuuriministeriö	Korona-avustus	10 000 €
Kuluttajaosuustoiminnan Säätiö	Lue lapselle nro 3	10 000 €
Otavan kirjasaatiö	Lue lapselle nro 2	11 000 €
Brita Maria Renlunds Stiftelsen	Prata bok	17 425 €
Svenska Kulturfonden	Prata bok	17 425 €
Svenska Kulturfonden	En författare till varje skola	22 000 €
Förening Konstsamfundet	Lysmasken	6 000 €
Otto A. Malmin lahjoitusrahasto	Lysmasken	3 000 €
Svenska Kulturfonden	Lysmasken	16 000 €
Alli Paasikiven Säätiö	Lukufiilis	4 000 €
Föreningen Konstsamfundet	Läsveckan	2 000 €